



Branschforum Bygg



REGION
SÖRMLAND

1. Bakgrund

Den 15 februari 2024 samlades aktörer från byggbranschen i Sörmland på Hotel Malmköping för att diskutera kompetensförsörjning. Träffen var uppskjuten från december 2023 och var den andra inom ramen för branschforum bygg i Sörmland.

Temafrågorna för dagen var den pågående byggkrisen och att attraktiviteten till branschen minskar.

Samtalet kretsade kring utmaningar som kommit med det och med klimatkrisen, fokusområden för insatser och samverkansformer mellan utbildningssektorn och näringslivet.

Närvarande var representanter från Byggföretagen, regionen, utbildningssektorn, näringslivet samt Arbetsförmedlingen. Moderatörer var Jan Malmberg och Tobias Elf Svensson från Byggföretagen.

2. Summering

Lågkonjunkturen har gått hårt åt byggbranschen i Sörmland, dock inte lika hårt som i storstadsregionerna. Under 2023 utfärdades färre bygglov än någonsin i Sverige, många företag har tvingats varsla och på arbetsmarknaden är möjligheterna för nyutexaminerade få. Intresset för byggyrken sjunker, samtidigt som det saknas kompetens till specialistyrken. Hur ska ekvationen gå ihop, och hur ska branschen återhämta sig från krisen?

Trots det ansträngda nuläget handlade dagens föreläsningar och diskussioner mycket om möjligheter. Den tuffaste tiden kan vara förbi innan årets slut – nu behöver branschen göra sig redo för att konjunkturen vänder. Detta kan vara ett gyllene tillfälle att skynda på utvecklingen mot en mer klimatmedveten, jämställd och inkluderande bransch.

De viktigaste faktorerna som lyftes fram för att säkra kompetensförsörjningen var:

- Tätare samarbete mellan utbildningssektorn och näringslivet.
 - Näringslivet måste stötta upp skolan, bland annat genom att ta emot elever för arbetsplatsförlagt lärande (APL).
 - Utbildningssektorn måste vara snabbfotad för att matcha branschens behov.
 - Vuxenutbildningar är viktiga för att täcka kompetensbehovet i närtid.
- Ta vara på anställda och investera i vidareutbildning.
- Öka klimatkompetensen i branschen.
- Främja jämställdhet i branschen.

3. Nuläge

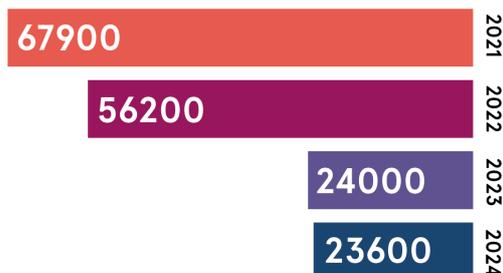
Lågkonjunktur och byggkris

Byggbranschen i Sverige befinner sig mitt i en kris. På grund av lågkonjunkturen står bostadsproduktionen i princip still. Det kommer med stora utmaningar, inte minst i Sörmland där byggnadsproduktion utgör en stor del av näringslivet.

Under de tre första kvartalen av 2023 minskade byggloven med 71 % jämfört med föregående år och produktionen av lägenheter och småhus har minskat kraftigt. Parallellt med lägre efterfrågan behöver byggföretagen också hantera ökade

kostnader för material och transport, vilket gör det svårt att få verksamheten att gå runt. Statistik från SCB för byggindustrin 2022–2023 visar på ökade konkurstendenser och färre nystartade företag.

Antal påbörjade bostäder, prognos



Men det finns tecken på att utvecklingen kan vända inom snart framtid. Så fort räntan går ner, vilket i dagsläget ser ut att bli till sommaren 2024. Siffrorna för bygglov har slutat falla, priserna för material har smått börjat minska och de rekordpessimistiska svenska hushållen väntas börja konsumera mer. Man vet också att behovet av bostadsproduktion kvarstår, med bostadsbrist på flera håll i landet.

En motståndskraftig bransch

Byggbranschen är på flera sätt en tålig bransch – konkurser och nystartade bolag avlöser varandra i en generellt sett hög omsättningstakt. Man ser att det innebär goda förutsättningar för att återhämta sig snabbt när det vänder, och att företag och utbildningssektorn bör göra sig redo. Här behöver företagen göra sitt för att få människor att söka sig tillbaka till branschen, eftersom det kan finnas en fördröjning i inställningen till byggyrken även när jobbmöjligheterna finns.

Då många företag tvingats varsla för att överleva har arbetslösheten i Sörmland stigit, efter många år av att ha läget under kontroll. Men sett till resten av landet är siffrorna förhållandevis låga, och Arbetsförmedlingen har fortsatt högt tryck. De jobbmöjligheter som faktiskt finns i regionen är främst inom byggsektorn och antalet sysselsatta i branschen stiger fortfarande.

Nu handlar det om att "hålla i och hålla ut" – inför att utvecklingen vänder ser man att det är särskilt viktigt att behålla och värna om de anställda man har kvar.

4. Kompetensförsörjning

En av branschens största utmaningar är att ta hand om nyutexaminerade, som i och med varsel dessutom konkurrerar mot tidigare anställda med mer erfarenhet. Konsekvensen av färre jobbmöjligheter är att färre söker byggutbildningar. Antalet antagna vid högskoleingenjörsprogrammet minskade från 69 elever 2022 till 57 elever 2023. Här tror man att attraktiviteten till viss del kommer att växa tillbaka naturligt, men med fördröjning.

Ojämnt intresse för byggutbildningar

Majoriteten av de som söker byggutbildningar på gymnasienivå vill studera mot husbyggnad. Intresset för andra inriktningar är betydligt lägre. Inför valet att läsa vidare vill de flesta bli träarbetare, vilket leder till att man slåss om samma yrken och har svårt att få jobb när man går ut. Som följd blir det allt viktigare att få yrkesbevis från sin lärlingsperiod, vilket är ett kvitto på sin kompetens, något som tidigare inte haft lika hög status.

På grund av överflödet av träarbetare har många företag desto svårare att rekrytera till specialistyrken. Man ser ett stort behov av att väcka attraktion till andra yrkesroller.

Inriktningar – bygg- och anläggning på gymnasieskolor i Sörmland



Kompetensmatchning

Vuxenutbildningar blir allt viktigare som komplettering för att fylla behovet av specialroller. Sörmland har ett bra läge med stor arbetsmarknadsreserv. Oftast är det först när man kommit ut i arbetslivet som intresset för att nisch sig mot en specifik yrkesroll föds, då är det viktigt att vuxenutbildningarna är lättillgängliga och erbjuder ett utbud som matchar behovet.

Det finns ett generellt önskemål från företagen att fylla på med vuxenutbildningar. Men utbildningssektorn ser att det finns en motsättning i att företag inte alltid vill ta emot lärlingar, och att det finns för få APL-platser i förhållande till elever. Det blir en missgynnsam dominoeffekt – när företagen inte välkomnar lärlingar blir utbildningarna oattraktiva, vilket leder till att företagen står utan arbetskraft i slutändan.

Komvux är beroende av uppbackning från näringslivet för att kunna genomföra utbildningar.

Man ser också utmaningar i att de som står långt ifrån arbetsmarknaden, exempelvis arbetslösa med utländsk härkomst, upplever andra större utmaningar. De möter ett motstånd hos företagen när de söker APL-plats, på grund av bakgrund och språkförbistringar.

För att involvera näringslivet har Byggföretagen en viktig roll. Man ser att en anledning till problemet kan vara att företagen prioriterar att få in uppdrag i krisen, och att frågan blir sekundär. Branschorganisationen arbetar för att göra den primär, och driver flera initiativ för att uppmuntra företag att engagera sig i olika utbildningar.

5. Klimatkompetens

Byggbranschens klimatmål

Färdplan bygg- och anläggningsbranschen

- 50% minskade utsläpp till 2030
- Nettonoll utsläpp 2045

För att Sverige ska klara klimatmålen till 2045 om nettonollutsläpp omfattas byggbranschen av en färdplan med målsättningar som alla involverade aktörer – från utbildare till beställare – måste bidra till. Branschen har stor påverkan; byggnader utgör ca 20 % av Sveriges utsläpp av växthusgaser och ca 40 % av Sveriges totala energianvändning.

Även om det hänt mycket i Sörmland de senaste åren krävs det mer för att lyckas nå målen, först och främst till 2030. Påtryckningarna kommer från fler håll; bland annat Projekt Viable Cities

som Eskilstuna är en del av och som arbetar för klimatneutrala städer.

Brist på klimatkompetens

Det som lyfts som det stora och återkommande problemet i omställningen är kompetensförsörjning. Oavsett ambitioner hos företagen ser man att det i slutändan handlar om personlig kompetens, och man upplever att bristen på klimatkompetens är stor. Samtidigt ställer beställare allt större krav på miljöarbetet och det är svårt som leverantör att hålla jämna steg.

Över 18 % (av 500 svarande inom byggbranschen) ser ett behov av hållbarhetskompetens i branschen.

Här ser man att det är ett hål i utbildningsutbudet som måste fyllas; att omställningen behöver ske i skolan lika mycket som i näringslivet. I dagsläget finns hållbarhetsutbildningar bara tillgängliga på distans i Sörmland. Störst potential att göra skillnad har yrkeshögskolan, med möjligheter att skraddarsy kurser i samarbete med företagen.

Man ser att gymnasieskolan har desto svårare att ställa om på grund av längre ledtider. Detsamma gäller byggingenjörutbildningar på universitet. Man ser att man behöver ta större kliv inom de traditionella utbildningarna; satsa på tvärvetenskapliga utbildningar där hållbarhetsperspektivet är integrerad del och som kontinuerligt kvalitetssäkras mot branschen.

I linje med detta startar Byggföretagen ett nytt projekt som ska kartlägga kompetensbehovet i branschen. Detta kommer att vara öppet för alla medlemsföretag som vill delta.

6. Jämställdhet

53 % av alla kvinnor i byggbranschen har någon gång utsatts för sexuella trakasserier i yrkeslivet.

Kvinnor i byggbranschen

I byggbranschen sker sexuella trakasserier i högre utsträckning än andra branscher. Det är en stor anledning till att endast 10 % av alla anställda är kvinnor och gör att branschen går miste om värdefull arbetskraft. Genom att jobba för en mer jämställd bransch kan fler kvinnor attraheras till branschen och bidra till kompetensförsörjning.

Detta är generellt önskvärt i branschen, eftersom man ser att kvinnor bidrar till en bättre arbetskultur, enligt en undersökning från Sveriges Kvinnorättsorganisationer. Mycket handlar om att bekämpa tystnadskultur och förändra skadliga jargonger. Man behöver också jobba för att kvinnor ska vilja ta hantverksyrken och inte bara administrativa roller.

Projekt för ökad jämställdhet

Sveriges Kvinnorättsorganisationer presenterade under dagen ett projekt för att få in och framför allt behålla fler kvinnor i bygg- och anläggningsbranschen. De ser att det är viktigt att främja jämställdhet just där på grund av att den omfattar så pass många människor och därför har stor påverkan på jämställdhet i landet i stort.

Nu rekryteras fler företag till projektet och aktörerna i Sörmland uppmuntras att anmäla sitt intresse. Delaktiga företag får kostnadsfria utbildningar i jämställdhet för ledning, marknadsföringsansvariga och ett urval av anställda. Syftet är att få rätt verktyg och kunskap för att bidra till en positiv kulturförändring, som SKR sedan mäter resultatet på.

Det kommer fram förslag på att göra liknande projekt inom skolektorn. Man har sett ett behov av att hantera samma typer av problem även på gymnasial nivå. Exempelvis skulle det kunna implementeras som en kurs på yrkeshögskolan.

7. Utbildningar i fokus

Aktuella inriktningar på Komvux:

- Betongarbetare
- Golvläggare
- Murare
- Plattsättare
- Träarbetare
- Målare

Komvux

På Komvux finns både lärlingsutbildning och platsförlagda utbildning inom bygg. Eskilstuna, Viadidakt (Katrineholm-Vingåker) och Nyköping är huvudmän men sökande kan komma från alla kommuner i länet. Det är ingen brist på utbildningsplatser, men trots att många söker är det bara drygt hälften som faktiskt startar. Det beror ofta på att man saknar vissa förutsättningar för att gå utbildningen, såsom språkkunskaper, men kan också bero på att man väljer en annan utbildning eller tar sig ut i arbetslivet i stället.

I nästa steg är det bara drygt hälften av de som startar utbildningen som genomför den. Många elever väljer att hoppa av för att ta en tidsbegränsad anställning, i stället för att se utbildningen som försäkring för trygg anställning på lång sikt. I dagsläget är det alltså endast en fjärdedel av alla länets sökande som fullföljer utbildningen. Här ser man behov av att få arbetssökande att se byggbranschen som ett attraktivt yrkesval på lång sikt och inse värdet i att fullfölja en utbildning för att få en tryggare framtid.

Det finns också en stor grupp potentiella elever

för kombinationsutbildningar. I båda fall krävs att Komvux och arbetsgivare genomför insatser, var för sig men också gemensamt. Ett exempel är att bygga utbildningar gemensamt för att säkerställa intresset för yrket tidigt i antagningsprocessen.

Arbetsmarknadsutbildning

För arbetssökande som är inskrivna på Arbetsförmedlingen finns även möjlighet till utbildning inom byggyrken. I dagsläget erbjuds 30 utbildningsplatser inom inriktningarna trä, betong, plattsättare och golvläggare. Utbildningen följer Skolverkets studieplan och ger motsvarande grund som gymnasieskolan inför lärlingsanställning. Studieort är Katrineholm.

Kombinationsutbildningar

Komvux rektorer föreslår att samarbete med byggbranschen för en ny form av kombinationsutbildning med integrerad språkundervisning i svenska. Ca hälften av utbildningen skulle utgöras av ett grundläggande byggyrkespaket, kompletterat med kurser efter kompetensbehov, och hälften av svenskundervisning. Tilläggskurser kopplat till klimat, arbetsmiljö, företagande och körkortsutbildning kommer upp som förslag.

Komvux har möjlighet att starta utbildningen redan i augusti 2024. Det finns färdiga förslag från Skolverket för att bygga en utbildning som kan anpassas fritt efter branschen behov, vilket skulle göra det gynnsamt för arbetsgivarna att vara delaktiga. Det inkluderar att man tar emot och handleder lärlingar från utbildningen. Syftet är att eleverna ska gå direkt till jobb efter examen.

Yrkeshögskolan KYH

Yrkeshögskolan är ett gott exempel på samverkan mellan utbildning och näringsliv. KYH är Sveriges största utbildningsanordnare inom samhällsbyggnad och arbetar tätt med det regionala näringslivet för att fylla kompetensbehov. Man ser att till exempel Komvux skulle gynnas av att anamma samma modell.

På efterfrågan från byggbranschen har KYH utformat en utbildning för ny yrkesroll; KMA-samordnare. Här ser man att företagen som medverkat i processen varit avgörande. Utbildningen startar i augusti 2024.

Utbildningen till KMA-samordnare inkluderar kurser kring kvalitetsarbete, miljösamordning samt arbetsmiljö.

Boende i Sörmland kan läsa utvalda utbildningar via KYH anywhere – ett lyckat koncept som verkar för att människor ska kunna bo, studera och jobba på samma ort och inte behöva flytta från mindre orter för att utbildas.

Statligt stöd för utbildning

Ett medskick från Region Sörmland till företag som behöver fylla kompetensbehov snabbt är möjligheten att vidareutbilda anställda genom att söka stöd av staten. Eftersom man vill främja utbildning och kompetenshöjningen i regionen kan staten ta över utbetalningen av lön för den anställda som utbildar sig, samtidigt som företaget förses med kompetensen som behövs.

8. Menti-diskussion

Fråga 1

Vad tycker ni att vi i arbetsutskottet (AU Bygg Sörmland) ska arbeta vidare med 2024?

Svar:

- Behovet av APL-platser och samarbete med utbildningsanordnare.
- Fortsätta att vara bäst!
- Dimensioneringsfrågor gymnasiet.
- Fortsätta sammanföra olika perspektiv.
- Kalla till mer/fler kompetensutbyten.
- Hjälpa utbildningssidan och arbetsgivare att

mötas för att tillsammans kunna planera och starta relevanta utbildningar (på Komvux ;)

- Hur få en klimatsmart byggbransch?
- Jämställdhet i branschen och hur man kan arbeta för att främja jämställdhet och motverka sexism/trakasserier i branschen. Kanske få med facken?
- Få med mer byggföretag i diskussionerna med utbildningar
- **Mottagande apl! Varför är det sådana utmaningar kring detta och hur kan vi komma förbi hindret med att få tag på apl-platser.**
- Finns det personal som arbetar med arbetsuppgifter som är mer avancerade än deras grundutbildning? Kan validering inom YH-flex passa era anställda, eller att validera in sig till högre utbildning mdu.
- Satsa på lärlingutbildningar.
- Engagera fler företag i träffarna.
- Dialog med entreprenörer för att ta reda på vad marknaden vill.
- Framförallt fortsätta med engagemang, flera nätverkande möten.

Fråga 2

Vad kan du göra, utifrån ditt perspektiv, i frågan om klimatomställningen kopplat till utbildning?

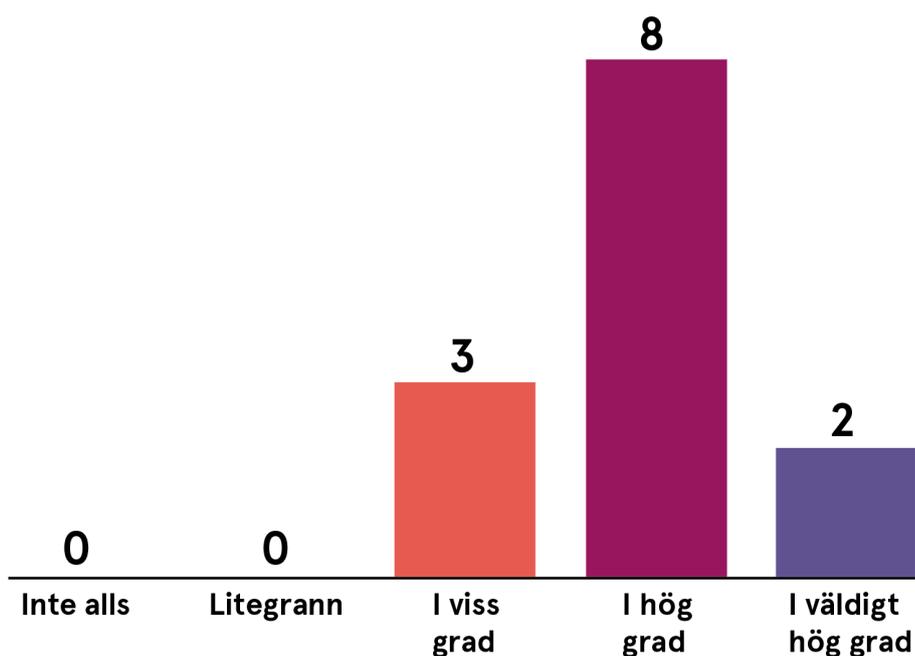
Svar:

- Alla kan bidra med något, små insatser bidrar.
- Frågan måste lyftas med utbildningsanordnare. Krav på kursinnehåll som fokuserar på klimatfrågan.
- Verka för att få in klimat i utbildningarna.
- Utbildning kring AI, styrning av fastigheter mm.
- **Vi kan se till att spetsa utbildningar med klimat- & miljöprofil. Lyssna in branschens behov för att få med rätt innehåll i kurser/ utbildningar. Bygga utbildning som motsvarar behov och efterfrågan. Erbjuder relevant innehåll i utbildningarna. Samverka med branschen.**
- Hålla mig uppdaterad, vara aktiv i omvärldsanalys. Bidra i nätverk mm.
- Prata miljöfrågor vid grupp vägledning.
- Påverka studenter på alla nivåer.

- Att information om möjligheten att kunna validera inom olika nivåer gör det billigare för individen att ta sig igenom en utbildning och blir samhällsekonomiskt bra för alla.
- **Säkerställa att frågor kopplat till klimatomställningen/miljö får utrymme i kurser/utbildningen.**
- Man måste få en utbildning så man blir insatt i alla frågeställningar som uppkommer. Men vi jobbar med frågan i vårt kvalitetssystem.
- Jag som rektor kan planera in ett utbildningsinnehåll riktat mot klimatomställning i kommande byggutbildningar. Om det saknas lämplig nationell kurs från Skolverket kan jag skapa en orienteringskurs.
- Jobba tvärvetenskapligt och samarbeta med branschen.
- Öka medvetenhet hur klimatomställningen kan se ut på arbetsplatsen. Konkreta enkla exempel. Göra frågan hanterbar för den enskilda medarbetaren.
- Driva frågan mer och att gå relevanta kurser inom ämnet.

Fråga 3

Hur väl motsvarade dagen dina förväntningar på en skala 1–5?





REGION
SÖRMLAND